

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КАР'ЄРНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

Петровська І.Р.

Національний університет «Львівська політехніка»

В статті кар'єра розглядається як багатовимірний соціально-психологічний феномен, який забезпечує відчуття успішної професійної самореалізації, і формується в просторі процесів самовизначення і самоорганізації. Психологічними компонентами кар'єри виступають характер цілей, які ставить людина, кар'єрні орієнтації, план кар'єрного розвитку, система мотивів, ступінь актуалізації здібностей фахівця. Виявлено провідні кар'єрні орієнтації студентів-психологів та зв'язки між типами кар'єрних орієнтацій та деякими особистісними характеристиками студентів.

Ключові слова: кар'єрний потенціал, структура і складові кар'єри, кар'єрні орієнтації, студенти-психологи.

Постановка проблеми. Сьогодні можна спостерігати значне зростання суспільно-економічних вимог до професіонала, серед яких – конгруентність професійної Я-концепції та обраної професії, яка виступає однією з умов професійного зростання. Професійна орієнтація в поєднанні з підготовкою до самостійної професійної діяльності і кар'єри, формуванням відповідної мотивації, ієрархії кар'єрних орієнтацій є одним з основних завдань вищої професійної освіти. Саме в студентські роки формуються кар'єрні орієнтації, які складають основу кар'єрних цілей і планів, а від них, відповідно, залежить успішність кар'єрно-професійного розвитку в цілому.

Критерії кар'єрних орієнтацій багато в чому визначаються інтересами і нахилами особистості до того чи іншого типу професійної діяльності. Урахування цих факторів значно збільшує ймовірність вибору студентом тієї кар'єри, яка буде приносити йому найбільше моральне задоволення і дозволить максимально реалізувати свій особистісний потенціал.

Аналіз останніх наукових праць. У психолого-акмеологічних дослідженнях вчених останніх років знаходять відображення розробка окремих аспектів розвитку кар'єрного потенціалу особистості майбутнього фахівця, які розкривають: мотивації, як фактор прогресивного кар'єрного становлення (А.А. Реан); самосвідомості у вигляді системи відносин і установок суб'єкта до особистісного та професійного росту, досягнень (А.А. Деркач); схильності, як спрямованість на відповідну діяльність (Б.М. Теплов); кар'єрні орієнтації, як установки, інтереси, цінності та ін., обумовлені спонуканням до діяльності, характерні для певного спеціаліста (Е. Шейн).

Особливості розвитку кар'єрних орієнтацій особистості як одного із суттєвих чинників успішної професійної кар'єри знайшли деяке відображення в роботах західних (Д.М. Каммероу, Д.Е. С'юпер, Е.Х. Шейн, Д.Л. Холланд), російських (Л.Г. Почебут, В.А. Чикер, О.П. Цариценцева, Т.О. Терехова, А.О. Жданович) та українських (Л.М. Карамушка, В.П. Чернявська, В.А. Гупаловська) вчених, в яких розкрито суть кар'єрних орієнтацій, їх види, деякі основні тенденції їх розвитку в окремих професійних групах, гендерні особливості кар'єрних орієнтацій молоді, визначено окремі психологічні умови оптимізації їх розвитку. Разом з тим, проблема визначення психологічних особливостей кар'єрних орієнтацій студентів-психологів залишається недостатньо розробленою.

Метою статті є визначення психологічних особливостей кар'єрних орієнтацій майбутніх психологів.

Виклад основного матеріалу. Кар'єру розглядають як багатовимірний соціально-психологічний феномен, пов'язаний із цільовою активністю людини

і який забезпечує їй відчуття успішної професійної самореалізації, формується на всіх етапах життєвого шляху людини в просторі процесів самовизначення і самоорганізації [1, с. 84]. Кар'єру можна описати як трикомпонентну структуру.

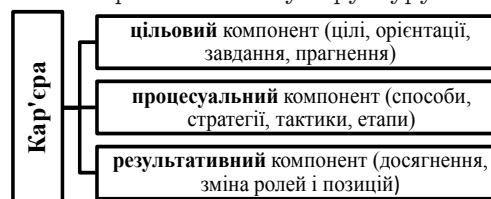

Рис. 1. Трикомпонентна структура кар'єри

На початку кар'єри найбільш значущим є цільовий компонент. В означеному підході, кар'єрні орієнтації, знаходяться саме в цільовому компоненті кар'єри, змістовно визначають і впливають на інші компоненти [2, с. 112].

Кар'єрні орієнтації – це ціннісні орієнтації безпосередньо в кар'єрі, якими особистість керується, вибираючи, визначаючи і моделюючи свій професійний і в цілому життєвий шлях [4, с. 82]. Функцією кар'єрних орієнтацій є те, що вони виступають в якості внутрішнього джерела кар'єрних цілей людини, висловлюючи відповідно те, що є для неї найбільш важливим і набуває особистісного змісту у професійній діяльності [3, с. 53]. Система кар'єрних орієнтацій, таким чином, визначає шляхи для саморозвитку та особистісного зростання, включаючи в себе одночасно їх напрямок і способи їх здійснення, спрямованість особистості на певні норми і цінності в сфері кар'єри. У структурі професійної Я-концепції індивіда присутня не одна, а певна ієрархія кар'єрних орієнтацій, яка може незначно змінюватися під впливом життєвих обставин за низького ступеня мінливості тих чи інших домінуючих орієнтацій.

Вибір кар'єрних орієнтацій – це активний процес розвитку узагальнених, стійких, усвідомлених і реалістичних уявлень про самого себе і своє місце в професійній сфері. На цей вибір впливають макросоціальні (ситуація на ринку праці, політика держави), мікросоціальні (сім'я і т.п.) та особистісні фактори (кар'єрний потенціал особистості, індивідуально-психологічні властивості).

Починаючи з вибору кар'єрних орієнтацій, їх усвідомленості, а також чіткості постановки цілей кар'єри і деталізованості планів йде оцінка потенціалу реальної кар'єри. Кар'єрні орієнтації лежать в основі кар'єрного планування, а, отже, розвитку даного компонента необхідно приділяти особливу увагу на початкових етапах побудови кар'єри.

Емпіричною базою дослідження стали студенти 4-го курсу (86 осіб), які навчаються у Національ-

ному університеті «Львівська політехніка» за спеціальністю «Практична психологія» та Львівському національному університеті ім. І. Франка за спеціальністю «Психологія».

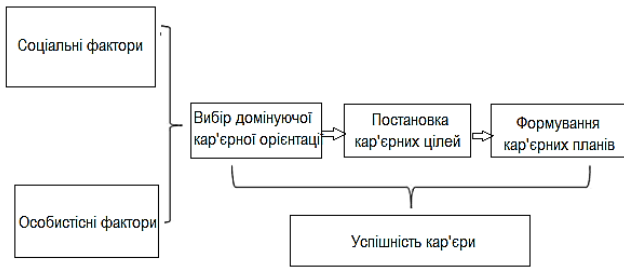

Рис. 2. Роль кар'єрних орієнтацій в побудові кар'єри

В якості діагностичного інструментарію були взяті: методика діагностики ціннісних орієнтацій в кар'єрі Е. Шейна (адаптація В.А. Чікер, В.Е. Вінокурова); п'ятифакторний особистісний опитувальник «Велика п'ятірка» (модифікація А.Г. Грецова); 16 PF тест Кеттелла (форма С); методика діагностики індивідуальних цінностей Ш. Шварца (адаптація О. Тихомандрицької, Е. Дубовської); методика діагностики особистості на мотивацію до успіху Т. Елєрса; методика на мотивацію навчання у вузі (Т. Ільїна).

Результати, отримані за методикою діагностики кар'єрних орієнтацій, показують, що «Служіння» та «Автономія» є провідними кар'єрними орієнтаціями в цілому по вибірці студентів-психологів, на останньому місці – «Стабільність проживання» (рис. 3).

Рис. 3. Уподобання кар'єрних орієнтацій студентів-психологів

Для студентів-психологів виявляється надзвичайно важливим з одного боку мати можливість втілювати в роботі свої ідеали і цінності, приносити користь людям, суспільству, бачити конкретні плоди своєї роботи, навіть якщо вони і не виражені в матеріальному еквіваленті, максимально ефективно використовувати свої таланти і досвід для реалізації суспільно важливої мети – допомоги людям. А з іншої сторони, вони орієнтовані на те, щоб працювати самостійно, автономно, незалежно, самому вирішувати, як, коли і що робити для досягнення тих чи інших цілей. При цьому, студентів абсолютно не лякають часті переїзди, відрядження при розгляді пропозиції про роботу, тобто нестабільність проживання. Як бачимо, кар'єрна перевага «професійна компетентність», що передбачає бути професіоналом, майстром у своїй справі, на жаль, виявилася незначною серед інших груп.

Знайдено значущі кореляційні зв'язки між типами кар'єрних орієнтацій та особистісними характеристиками. В силу обмеженого обсягу статті представимо результати лише провідних типів.

Виявлено позитивні кореляційні зв'язки ціннісної кар'єрної орієнтації «Служіння» із шкалами опитувальника «Велика п'ятірка» – «відкритість досвіду» ($r_s=0,233, p\leq 0,01$), «сумлінність» ($r_s=0,195, p\leq 0,01$) і з факторами 16 PF Кеттелла: I ($r_s=0,133, p\leq 0,05$), Q_1 ($r_s=0,154, p\leq 0,05$) та негативні кореляційні зв'язки із факторами L ($r_s=-0,149, p\leq 0,05$), Q_4 ($r_s=-0,138, p\leq 0,05$); мотиваційними типами Ш. Шварца «традиції» ($r_s=0,151, p\leq 0,05$), «влада» ($r_s=-0,153, p\leq 0,05$).

Отже, чим більше особистість прагне втілювати в роботі свої ідеали і цінності, тим більше вона відкрита новому досвіду – легко сприймає все нове, демонструє цікавість, гнучкість і готовність до змін, зазвичай схильна до творчості. Старанна, цілеспрямована, надійна і наполеглива. Має розвинуту здатність до емпатії, співчуття, співпереживання і розуміння інших людей (I), інтелектуальні інтереси, аналітичність мислення, схильність до експериментування, спокійно сприймає нові, неусталені, погляди і зміни (Q_1). Характеризується також відвертістю, довірливістю, доброзичливістю щодо інших людей, терпимістю, поступливістю (L) та розслабленістю (Q_4). Чим більше людина орієнтована на служіння, тим більше вона поважає і підтримує традиції та звичаї, і тим менше прагне до влади, досягнення соціального статусу, престижу і панування над людьми.

Проаналізуємо виявлені кореляційні зв'язки ціннісної кар'єрної орієнтації «Автономія» з факторами 16 PF Кеттелла: F ($r_s=-0,211, p\leq 0,01$), A ($r_s=-0,195, p\leq 0,01$), E ($r_s=0,155, p\leq 0,05$), мотиваційними типами «влада» ($r_s=0,232, p\leq 0,01$), «досягнення» ($r_s=0,185, p\leq 0,01$), «саморегуляція» ($r_s=0,160, p\leq 0,05$), «стимулювання» ($r_s=0,157, p\leq 0,05$).

Чим більше особистість сприймає кар'єру як спосіб реалізації своєї свободи, прагне працювати самостійно та незалежно, тим яскравіше проявляється розсудливість, обережність (F), некоммунікбельність, замкнутість, скептичність, деяка ригідність і суворість в оцінці людей (A). Така людина владна, незалежна в судженнях і поведінці, самовпевнена, вперта – аж до агресивності, не визнає влади і тиску ззовні, конфліктна, примхлива (E). Мотиваційними цілями є досягнення особистого успіху, соціального статусу, престижу і впливовості. Цінності: свобода, свідомість існування, самостійність, цілеспрямованість, відповідальність, успіх.

Цікавими виявляються зв'язки ціннісної орієнтації в кар'єрі «Профкомпетентність» із шкалами «мотивація до успіху» ($r_s=0,278, p\leq 0,01$), «відкритість досвіду» ($r_s=0,138, p\leq 0,01$), «екстраверсія» ($r_s=-0,127, p\leq 0,05$), мотиваційними типами «саморегуляція» ($r_s=0,125, p\leq 0,05$), «самокерівництво» ($r_s=0,133, p\leq 0,05$), «влада» ($r_s=-0,153, p\leq 0,05$) та «оволодіння професією» ($r_s=0,372, p\leq 0,01$), «придбання знань» ($r_s=0,221, p\leq 0,01$), фактором B ($r_s=0,278, p\leq 0,01$) та Q_4 ($r_s=-0,131, p\leq 0,05$).

Варто зазначити, що домінуючими мотиваційними типами студентів-психологів виявилися «Досягнення», «Самоорієнтація», «Саморегуляція» та «Стимулювання».

Студенти-психологи орієнтовані на досягнення особистого успіху за допомогою прояву компетентності, отримання соціального схвалення, але при цьому вони прагнуть до згоди з самим собою, недоторканості внутрішнього світу, розуміння і підтримки благополуччя людей, важливого для них виявляється самостійність та незалежність думок і дій, керівництво власними поглядами та повнота життєвих відчуттів – творчість, різноманітне життя, широта поглядів, життєрадісність, допитливість.

Результати діагностики за методикою Т. Елєрса: низький рівень мотивації до успіху виявлено у

1,2% студентів, середній рівень – у 34,9%, високий рівень мотивації до успіху – 45,3%, а дуже високий рівень – 18,6%.

Порівняння (методом Манна-Уїтні) кар'єрних орієнтацій студентів з низьким та високим рівнем мотивації до успіху дозволяє стверджувати, що існують суттєві відмінності лише щодо виборів типів ціннісних кар'єрних орієнтацій «Профкомпетентність» та «Служіння».

Знайдено кореляційні зв'язки між шкалою «Мотивація до успіху» і шкалами «придбання знань» ($r_s=0,223$, $p \leq 0,01$), «оволодіння професією» ($r_s=0,261$, $p \leq 0,01$), із факторами 16 PF Кеттела: В ($r_s=0,245$, $p \leq 0,01$), С ($r_s=0,256$, $p \leq 0,01$), G ($r_s=0,167$, $p \leq 0,05$), Н ($r_s=0,180$, $p \leq 0,05$) і шкалами опитувальника «Велика п'ятірка» – «сумлінність» ($r_s=0,255$, $p \leq 0,01$) та «відкритість досвіду» ($r_s=0,224$, $p \leq 0,01$). А також виявлено позитивні кореляційні зв'язки з ціннісними орієнтаціями в кар'єрі «профкомпетентність» ($r_s=0,278$, $p \leq 0,01$), «служіння» ($r_s=0,263$, $p \leq 0,01$) та «виклик» ($r_s=0,158$, $p \leq 0,05$).

Чим вища в студента мотивація до успіху, тим більше він прагне до придбання знань, опанування професійними знаннями, формування професійно важливих якостей, виявляє допитливість, абстрактність мислення, кмітливість і здатність швидко навчатися, стриманість, працелюбність, емоційну зрілість, реалістично налаштований, характеризується стійкістю інтересів, однак може мати місце емоційна ригідність і нечутливість. Спостерігається осмислене додержання норм і правил поведінки, наполегливість у досягненні мети, точність, відповідальність, ділова спрямованість, сумлінність, сту-

дентові властива соціальна сміливість, активність, готовність мати справу з незнайомими обставинами і людьми, схильність до ризику та відкритість до нового досвіду.

Висновки. Результати емпіричного дослідження дозволяють стверджувати, що кар'єрні орієнтації студентів-психологів в цілому відповідають характеру професії та роду діяльності. Для студентів-психологів найбільш значущими орієнтаціями виявилися «служіння» та «автономія». Кар'єрна перевага «професійна компетентність», на жаль, виявилася незначною серед інших груп. Можна зазначити також об'єктивні і суб'єктивні чинники, які не дозволяють студентам-психологам повною мірою самореалізуватися у спеціальності: підвищена відповідальність у професії і велике навантаження, реакція на першу пробу себе як професіонала під час проходження виробничої практики; недостатня розвиненість психологічної служби в країні; низький рівень оплати роботи в соціальній сфері за необхідності додаткової освіти з даної спеціальності і серйозних матеріальних витрат, допомоги з боку старших колег, що може бути забезпечено тільки в психологічних центрах і лабораторіях, число яких у країні обмежено.

Перспективи подальших досліджень вбачаються у більш глибокому аналізі причин низької орієнтації більшості студентів на професійну компетентність; розробці програм, спрямованих на розвиток рефлексії і усвідомленості кар'єрних орієнтацій, співвіднесення їх зі своїми індивідуальними особливостями, подолання виявлених проблем і протиріч у системі кар'єрних орієнтацій сучасної молоді.

Список літератури:

1. Акбиева З.С. Психология карьеры и профессионально-релевантное поведение специалиста / З.С. Акбиева, О.П. Терновская, Л.Б. Шнейдер. – М.: Изд-во Московского психолого-социального института; Воронеж: Изд-во НПО МОДЭК, 2008. – 328 с.
2. Могилевкин Е.А. Карьерный рост: диагностика, технологии, тренинг / Е.А. Могилевкин. – СПб.: Изд-во Речь, 2007. – 336 с.
3. Цариценцева О.П. Карьерные ориентации современной молодежи: теория, эксперимент, тренинг / О.П. Цариценцева. – Оренбург: Изд-во РИО ОУНБ им. Н.К. Крупской, 2009. – 186 с.
4. Schein E.H. Career anchors revisited: Implications for career development in the 21st century // Academy of Management Executive. – 1996. – Vol. 10, № 4. – P. 80-89.

Петровская И.Р.

Национальный университет «Львовская политехника»

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ КАРЬЕРНЫХ ОРИЕНТАЦИЙ СТУДЕНТОВ-ПСИХОЛОГОВ

Аннотация

В статье карьера рассматривается как многомерный социально-психологический феномен, который обеспечивает чувство успешной профессиональной самореализации, и формируется в пространстве процессов самоопределения и самоорганизации. Психологическими компонентами карьеры выступают характер целей, которые ставит человек, карьерные ориентации, план карьерного развития, система мотивов, степень актуализации способностей специалиста. Выявлены ведущие карьерные ориентации студентов-психологов и связи между типами карьерных ориентаций и некоторыми личностными характеристиками студентов.

Ключевые слова: карьерный потенциал, структура и составляющие карьеры, карьерные ориентации, студенты-психологи.

Petrovska I.R.

Lviv Polytechnic National University

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE CAREER ORIENTATIONS OF STUDENTS-PSYCHOLOGIST

Summary

In the article the career is seen as a multidimensional social-psychological phenomenon that provides a sense of successful professional fulfillment and had been formed in space of self-organization and self-determination processes. Psychological components of a career are: the nature of the goals that set people, the career guidance and career development plan, the system of motives, the degree of updating professional skills. It has been revealed leading career orientations of students-psychologist and relationships between the types of career orientations and personal characteristics of students.

Keywords: career potential, structure and career components, career orientations, psychology department students.

УДК 159.922.7: 793.3

ТАНЦЮВАЛЬНО-ІГРОВА ПРОГРАМА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ФОРМУВАННЯ КОНСТРУКТИВНОГО ОБРАЗУ «Я» ДИТИНИ: ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ

Сущинська Т.С.

Бердянський державний педагогічний університет

Визначено завдання танцювально-ігрової програми психологічної підтримки формування конструктивного образу «Я» дитини старшого дошкільного віку; представлено танцювальні ігри як ефективний засіб особистісного розвитку дитини; доведено ефективність участі дитини в танцювально-ігровій програмі щодо підвищення рівня конструктивності образу «Я» за критеріями складності, самостійності при формуванні, узгодженості та емоційної забарвленості образу «Я».

Ключові слова: танцювально-ігрова діяльність, танцювальні ігри, образ «Я», дитина старшого дошкільного віку.

Постановка проблеми. Танцювальна діяльність є формою самовираження внутрішнього «Я» через невербальні механізми. Такий спосіб самовираження особливої актуальності набуває в дошкільному віці, коли дитина недостатньо мірою володіє вербальними засобами. Особливо цінними в цьому випадку є психологічні танцювальні ігри, які, як зазначає Е. Грьонлюнд, об'єднуючи танець та гру, допомагають дітям відкривати своє тіло та душу, сприяють розвитку особистості, розкриттю її потенційних можливостей, допомагають краще зрозуміти себе, свої бажання, прагнення. Важливим є й те, що рухова й ігрова діяльності є провідними в дошкільному віці, у процесі яких дитина випробує різні соціальні ролі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Танцювальна діяльність в контексті особистісного розвитку людини детально розглядається в роботах представників танцювально-рухової терапії (Н. Веремеєнко, О. Гіршона, Е. Грьонлюнд, В. Козлова, С. Ліпінської, Л. Мови, В. Нікітіна, Н. Оганесян, Л. Роговик, Д. Ходоров, Т. Шкурко та інших).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Ми передбачаємо, що танцювально-ігрова діяльність, спрямована на самоусвідомлення та розширення діапазону самовираження за рахунок розвитку здатності до невербальної експресії, може бути ефективною при психологічному сприянні формуванню конструктивного образу «Я» дитини старшого дошкільного віку.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є презентація результатів впровадження танцювально-ігрової програми психологічної підтримки формування конструктивного образу «Я» дитини

старшого дошкільного віку в практику дошкільних навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу. Вивчення особливостей образу «Я» дитини старшого дошкільного віку та виявлення зв'язку між її образом «Я» та здатністю виражати свої переживання в рухах дозволило нам розробити модель психологічної підтримки формування конструктивного образу «Я» дитини старшого дошкільного віку засобами танцювально-ігрової діяльності. Її основними завданнями є: сприяння диференціації, ускладненню образу «Я», розширення уявлення дитини про себе; сприяння узгодженості образу «Я», визначенню сильних та слабких сторін особистості; розвиток вміння спиратися в діяльності на свої сильні сторони, розвивати слабкі; підвищення рівень самостійності при формуванні образу «Я»; сприяння формуванню аргументовано позитивного ставлення до себе; підвищення впевненості у собі; розвиток здатності дитини до невербальної експресії [1].

Для перевірки ефективності розробленої нами танцювально-ігрової програми психологічної підтримки формування конструктивного образу «Я» дитини старшого дошкільного віку нами були сформовані експериментальна та контрольна групи. При їх формуванні враховувався принцип еквівалентності. Діти ЕГ та КГ мали приблизно однаковий статевий віковий склад, а також не мали суттєвих відмінностей за основними та додатковими характеристиками образу «Я»: за складністю, рівнем самостійності при формуванні, рівнем узгодженості та емоційною забарвленістю образу «Я» [2, 3]. Контрольна група займалася за програмою ДНЗ, а ЕГ приймала участь в розробленій програмі. Резуль-